

Ірина Левчук
кандидат педагогічних наук, доцент
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне

ФОРУМ-ТЕАТР ЯК ОДНА ІЗ ІННОВАЦІЙНИХ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДИК В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

У науковій статті проаналізовано особливості використання форум-театру в практичній роботі соціального працівника / соціального педагога. Закцентовано увагу на інновації вказаної арт-терапевтичної методики. Виокремлено специфіку організації техніки «форум-театр». Зазначено понятійний апарат досліджуваної інтерактивної техніки та методу її реалізації.

Ключові слова: форум-театр, соціальна робота, арт-терапевтична методика, інтерактивна техніка.

Мистецтво – це час і простір, у якому живе краса людської душі.

Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душі.

В. О. Сухомлинський

Постановка проблеми. Важливе значення у формуванні особистості належить інноваційним формам роботи, однією з яких є створення та діяльність форум-театру як одного із видів соціально-психологічного театру, що активно формує суспільно-психологічний ідеал, демонструючи його у вигляді певних образів, з допомогою яких соціально-психологічні ідеї, моральні норми, життєві цінності перетворюються в особистий досвід людини, органічні набутки її характеру. Особливо вагомий виховний потенціал має театральне мистецтво, в якому життя відтворюється живою, конкретною людською дією. Сила емоційно-почуттєвого та ідейно-психологічного впливу театральної гри робить її одним із найефективніших арт-терапевтичних інтерактивних методик в роботі соціального працівника (соціального педагога, психолога) як однієї із соціально-педагогічних та психологічних засобів формування ціннісних орієнтацій клієнтів соціальної роботи, створення умовної реальності, в якій учасники форум-театру вчаться визначати й розвивати свої потреби, інтереси, загальну спрямованість життєвого шляху. Тому організація форум-театру як засобу здійснення соціально-

профілактичної, корекційної та виховної роботи є досить актуальною. [3].

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з цим **метою нашої наукової розвідки** є аналіз процесу створення та організації форум-театру як однієї із інноваційних арт-терапевтичних методик в соціальній роботі.

Врахуємо те, що арт-терапія – це напрям у практиці соціально-психологічної науки, призначений для усвідомлення клієнтом соціальної роботи свого внутрішнього стану шляхом створення візуального образу, метафор, рухів, символів (арт-терапевтичного продукту). Зазначений напрям вирішує як діагностичні, так і прогностичні й терапевтичні завдання.

Семантичне ж значення слова інтерактивний походить від англійського слова «interact», де «inter» – взаємний, «act» – діяти. Отже інтерактивність – це здатність взаємодіяти в режимі бесіди, співучасті, діалогу з усіма учасниками процесу. Тому інтерактивна методика чи техніка – це методика, яка реалізується за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників процесу. Це співпраця, взаємоучасть (колективна, групова), де й організатор, й учасник-виконавець, й учасник-слухач, глядач є рівноправними суб'єктами реалізації запропонованої техніки; які усвідомлюють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, який кінцевий продукт виходить в результаті. Безпосередньо, сама організація інтерактивної методики передбачає моделювання різноманітних життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації, використання демонстративних технік.

Накладаючи на розуміння інтерактивної методики поняття арт-терапія, маємо унікальну методику організації – форум-театр, яка спрямована на вирішення соціальних проблем шляхом арт-терапевтичної інтерактивної взаємодії здійснення діагностичної, прогностичної, корекційної роботи серед різних соціальних категорій [4].

Корекції негативних рис особистості клієнтів соціальної роботи, формуванню ефективних моделей поведінки та отриманню досвіду соціальної взаємодії сприяють групові форми роботи. Дієвими у профілактичній та корекційній роботі соціального педагога є соціально-педагогічний театр, форум-театр, плейбек-театр. [2, с. 77].

Форум-театр (ФТ) – як один із видів соціально-психологічного театру – являє собою ефективну методику групової корекційно-розвивальної та профілактичної роботи з клієнтами соціальної роботи, оскільки передбачає інтерактивну роботу в групі, «пошук в рамках запропонованої вистави разом із учасниками шляхів вирішення проблеми чи виходу зі складної життєвої ситуації» з метою надання особистості «інформації та набуття навичок вирішення проблеми з використанням досвіду інших людей та з долученням можливостей власного емоційного інтелекту» [6, с. 7, 11].

Враховуючи те, що форум-театр – це спрямована на вирішення соціальних проблем методика арт-терапевтичної інтерактивної роботи серед представників різних соціальних груп, можемо виокремити суть ФТ: пошук у рамках запропонованого спектаклю разом із учасниками та глядачами способів вирішення проблеми або виходу із життєвої ситуації.

Основний зміст техніки «форум-театр» складається з декількох частин:

1-ша, підготовча, яка відбувається у 3 етапи: I етап – вибір проблеми; II етап – написання сценарію. При цьому важливо, щоб до написання сценарію, розгляду проблеми були залучені максимально усі учасники групи, кожен виконуючи свою функцію; III етап – репетиція мізансцен. Важливо, щоб попередньо керівник-організатор кожному учаснику групи визначив роль в безпосередній грі на сцені (актори) та в підготовчій роботі (звукорежисери, костюмери, ведучі, ті, хто займатимуться анонсуванням вистави форум-театру тощо).

2-га, основна: впродовж 15-20 хвилин відбувається розігрування міні-вистави з декількох мізансцен, у якій демонструють причини, що призводять до ризикованої поведінки. Важливо, щоб нічого вигаданого не було, щоб сюжет розвивався на основі реальних фактів, пережитого досвіду.

3-тя, кульмінаційна: у кульмінаційному моменті вистави мізансцену переривають «стоп-кадром» і глядачам пропонують змінити, представлену сюжетну лінію так, щоб трагедії в подальшому не сталося.

4-та, аналітична: з цього моменту розпочинається наступна частина вистави, що триває близько години, під час якої відбувається аналіз та пошук конструктивних шляхів вирішення проблемної ситуації із залученням до обговорення як глядачів, так і самих

учасників (причому, в ролі глядачів запрошені представники офіційних структур: адміністрація, правоохоронні органи, соціальні працівники, практичні психологи, медичні працівники та ін.).

5-та, заключна: учасники ФМ демонструють (програють на сцені) запропонований, або ж щойно побудований заключний етап – вихід з проблемної ситуації. Після закінчення інтерактивної вистави беруть інтерв'ю, або ж здійснюють опитування учасників, проводять анкетування. Важливо, щоб фінальна сцена не викликала у глядачів важких негативних або суперечливих почуттів, вона має актуалізувати ресурсний стан особистості. [1, с. 28 – 29].

Враховуючи те, що ФТ – це одна з інтерактивних методик в роботі соціального працівника, можемо виокремити декілька завдань, що реалізуються в процесі його організації. Зокрема: формування й розвиток у представників проблемних груп навичок спілкування й міжособистісної взаємодії; активне формування соціально-психологічного ідеалу, вираження його у вигляді певних психологічних образів, за допомогою яких соціально-психологічні ідеї, моральні норми, життєві цінності перетворюються в особистісний досвід людини; розвиток децентрації (здатність подолати свій егоцентризм, прийняти в розрахунок інші можливі точки зору); розвиток емоційного (сенсорного) досвіду; здійснення профілактики особистісних девіацій та соціальних проблем. Принципами діяльності ФТ є: цілеспрямоване створення емоційно-збагачених виховних ситуацій; особистісно-розвивальне спілкування; використання співпереживання, що передбачає розвиток у підлітків емоцій і почуттів; систематичний аналіз власних та чуттєвих вчинків. [5].

Зазначимо, що нами на практиці зі здобувачами вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 231 «Соціальна робота» було апробовано специфіку застосування інтерактивних арт-терапевтичних методик: техніку «соціально-психологічний театр» та техніку «форум-театр». Тому, зазначене вище ми презентуємо, керуючись не лише теоретичним описом, але й практичним досвідом.

Висновки. Отже, соціально-психологічний театр – результат досвіду й трансформації соціальної проблеми на рівні групи – тобто, та яскрава картинка, яка, зрештою, стає доступною глядачам. Це не постановочний ефект, а продукт, створений завдяки пережитим і висловленим почуттям, думкам та ідеям дітей та їх керівника у

процесі соціально-психологічної та педагогічної групової корекції. Рефлексійного впливу зазнають усі учасники соціально-психологічного театру: як самі учасники-актори, трансформуючи в соціальну проблему, намагаючись її інсценізувати так, як вони це розуміють; так і учасники-глядачі, які є співучасниками дійства, залученими до розуміння та прагнення вирішити поставлену проблему. Завдяки рефлексії, яка супроводжує театральну гру, її учасник отримує ефективні інструменти власної корекції особистих поведінкових стереотипів.

Список використаних джерел

1. Жеребньова Л. В. Соціально-психологічний театр / Авт.-упоряд.: Любов Жеребньова, Тетяна Артеменко. – К.: Шк. світ, 2011. – 120 с.
2. Клочан Ю. В. Соціально-педагогічна профілактика делінквентної поведінки учнівської молоді: сутність, методи, форми / Ю. В. Клочан // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету “Україна”. – №11. – 2015. – 384 с.
3. Козубенко Т. Створення та діяльність соціально-психологічного театру / Тетяна Козубенко. – Електронний ресурс. – Режим доступу : http://tatyana kozubenko.blogspot.com/2011/06/blog-post_2664.html
4. Пишко А. Л. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства / А. Л. Козубенко. – Електронний ресурс. – Режим доступу : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257
5. Танцюра Л. О. Соціально-психологічний театр як засіб формування ціннісних орієнтацій молоді, утвердження здорового способу життя / Ліна Олександрівна Танцюра. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://www.slideshare.net/osvitasmila/ss-15531606>
6. Форум-театр: формула виходу з кризи / Л. Гук, М. Григорівна, Д. Доусет, О. Єделева та ін. – К.: Школа Рівних можливостей, 2007. – 68 с.